

Голові спеціалізованої вченої ради
СРДФ 26.709.111 Національного
університету оборони України
03049, м. Київ, Повітрофлотський
проспект, 28

ВІДГУК

офіційного опонента

**кандидата юридичних наук, доцента Корж-Ікаєвої Таїсії Григорівни
на дисертацію Ступака Дмитра Борисовича «Адміністративно-правове
забезпечення правового режиму воєнного стану», представлену на
здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» з
галузі знань 08 «Право»**

Актуальність дослідження. Важливість питання забезпечення правового режиму воєнного стану є надзвичайно актуальним, особливо у контексті сучасних геополітичних та безпекових викликів, зокрема в контексті широкомасштабного російського вторгнення. Воєнний стан – це серйозний механізм державного реагування на загрозу для національної безпеки та територіальної цілісності. Дослідження цієї теми дозволить розкрити ефективність правового режиму воєнного стану в Україні, виявити його недоліки та пропозиції щодо подальших поліпшень. Враховуючи активність гібридних загроз, це дослідження також може допомогти у підготовці до можливих майбутніх ситуацій військового конфлікту або кризи.

Наразі в багатьох країнах світу на законодавчому рівні передбачені випадки застосування особливих адміністративно-правових режимів. Головною ідеєю такого регулювання суспільних відносин є їх відновлення після суттєвих порушень, що викликані техногенними, природними або військовими чинниками. Разом з тим, найсуттєвіші загрози національній безпеці, публічним інтересам, правам і свободам людини виникають у разі

збройної агресії, що вимагає від органів публічної влади вжиття відповідних заходів. Протидія такому рівню загроз національній безпеці забезпечується за допомогою окремого виду адміністративно-правових режимів, під час запровадження яких органи публічної влади наділяються повноваженнями на застосування особливих інструментів для регулювання суспільних відносин, зокрема обмеження прав і свобод людини, законних інтересів юридичних осіб. В Україні, з початком широкомасштабного російського вторгнення, таким правовим інструментом став адміністративно-правовий режим воєнного стану. В той же час, незважаючи на широке висвітлення проблем, пов'язаних із діяльністю органів публічної влади в умовах правового режиму воєнного стану, з боку науковців та практиків, питання удосконалення адміністративно-правового забезпечення цього правового режиму не знайшли свого наукового опрацювання, що обумовлює своєчасність та актуальність теми дослідження.

Отже, запропоноване Ступаком Д.Б. дисертаційне дослідження є актуальним, своєчасним і корисним як для практики правозастосування, так і для адміністративно-правової науки.

Відсутність системних адміністративно-правових досліджень цих проблем, наявність прогалин у чинному законодавстві, обумовлюють актуальність теми дисертаційного дослідження та відображають значну потребу у докладному науковому дослідженні цього напрямку. Дисертаційне дослідження в цій області сприяє заповненню цих прогалин, виявляє недоліки у законодавстві та розробці пропозицій щодо його вдосконалення. Таке дослідження є важливим в контексті забезпечення національної безпеки та оборони країни, а також у контексті виконання міжнародних зобов'язань з міжнародного гуманітарного права.

З огляду на наведене обрана тема дисертаційного дослідження Ступаком Дмитром Борисовичем є надзвичайно актуальною як з теоретичної, так і з практичної точок зору.

Дисертант володіє як загальними, так і спеціальними методами наукового дослідження і використовує системний підхід для вирішення

завдань, поставлених у роботі. Автор використовує різноманітні методи, що характерні для юридичних досліджень, такі як аналіз, синтез, компаративістський метод, порівняльно-правовий підхід, системно-функціональний аналіз, структурно-функціональний аналіз та інші. Ці методи і прийоми застосовуються для формулювання авторських дефініцій, обґрунтування висновків і рекомендацій зі змін до чинного адміністративного законодавства.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна.

Наукові положення, рекомендації та висновки дослідження, проведеного Ступаком Д.Б. є належним чином обґрунтованими та достовірними, оскільки відображають сучасний стан національного законодавства, яке регулює адміністративно-правове забезпечення цього правового режиму, базуються на останніх наукових дослідженнях у галузі адміністративного права, зокрема дослідженнях особливих адміністративно-правових режимів, враховують досвід практичної діяльності суб'єктів забезпечення адміністративно-правового режиму воєнного стану.

Наукова новизна одержаних результатів визначається сучасною постановкою проблеми, застосуванням відповідного теоретико-методологічного апарату та практики реалізації норм чинного адміністративного законодавства. Робота є однією з перших спроб на науковому рівні дослідити теоретичні і практичні проблеми адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану.

З урахуванням сучасних підходів, наявних у юридичній науці, Д.Б. Ступак формулює основні параметри проблеми, яка вирішується у дисертаційній праці, та шляхи її розв'язання, а також спрямовує одержані результати на розробку питань, які пов'язані із забезпеченням правового режиму воєнного стану.

Здобувачем сформульовано авторську дефініцію особливого адміністративно-правового режиму як встановленого спеціальними

адміністративно-правовими нормами особливого порядку правового регулювання, який запроваджується з метою запобігання або усунення загроз національним інтересам та національній безпеці з наданням суб'єктам забезпечення особливого правового режиму необхідних повноважень на запровадження спеціальних заходів, з можливістю обмеження прав і свобод людини і громадянина, законних інтересів юридичних осіб. Виокремленні характерні ознаки таких режимів: їх регулювання спеціальним законодавством; особливий порядок введення та закінчення особливого адміністративно-правового режиму; надання суб'єктам забезпечення особливих правових режимів повноважень, необхідних для усунення виниклих загроз; законодавче визначення спеціальних заходів, що можуть запроваджуватися.

Надано авторські визначення «адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану» та «інструменти адміністративно-правового режиму воєнного стану», а також сформовано авторську позицію про систему суб'єктів адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану, здійснено їх класифікацію. Акцентовано увагу на суб'єктах спеціальної компетенції, як таких, які безпосередньо запроваджують та здійснюють заходи правового режиму воєнного стану, а саме: Збройні Сили України, інші військові формування, утворені відповідно до законів України; військове командування; військові адміністрації; оперативно-стратегічні та оперативно-тактичні угруповання військ.

Під суб'єктами адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану автором запропоновано розуміти уповноважені органи публічної влади, що за допомогою адміністративно-правових засобів, методів і процедур здійснюють регулювання, охорону і захист суспільних відносин з метою забезпечення національної безпеки та оборони держави, захисту прав і свобод людини.

Обґрунтовано, в рамках проведеного дослідження, більш доцільним використання термінів «публічне управління» та «публічне адміністрування»

як синонімів, що забезпечує можливість дослідження функціонування органів публічної влади в умовах правового режиму воєнного стану, формуванні зазначеними органами – державної політики та її реалізації шляхом виконання Конституції та законів України.

Загальне позитивне враження від дисертації Д.Б. Ступака підкріплюється й іншими результатами, які характеризують її наукову новизну.

Так, автором запропоновано авторське визначення правового режиму воєнного стану як встановленого адміністративно-правовими нормами особливого порядку правового регулювання суспільних відносин, який вводить з метою забезпечення національної безпеки та оборони, усунення загроз суверенітету, територіальній цілісності, державній незалежності, відсічі збройної агресії, з наданням відповідним органам державної влади, військовому командуванню додаткових повноважень щодо запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, з можливістю обмеження прав і свобод людини і громадянина, законних інтересів юридичних осіб.

Здійснено порівняльно-правову характеристику правових режимів антитерористичної операції та операції Об'єднаних сил в Україні. Встановлено, що за своїми ознаками такі режими належать до особливих адміністративно-правових режимів.

Цікавою є позиція здобувача, в якій доводиться, що правові режими антитерористичної операції та операції Об'єднаних сил не були закінчені згідно зі встановленим законодавством порядком у зв'язку з неможливістю досягти цілей їх запровадження та початком широкомасштабної агресії проти України. Аналіз спеціальних законів, що регулюють запровадження правових режимів антитерористичної операції та операції Об'єднаних дає підстави стверджувати про наявність в них ознаки, яка притаманна більшості особливим правовим режимам, а саме: можливість створення нових суб'єктів забезпечення реалізації цих режимів.

На позитивну оцінку заслуговує дослідження автором зарубіжного досвіду запровадження адміністративно-правових режимів та їх закріплення в національному законодавстві. Автором встановлено спільні риси, що відносять досліджувані режими до особливих, а також відповідність їх інструментів демократичним принципам.

Здобувачем досліджено систему нормативно-правих актів за допомогою яких здійснюється адміністративно-правове регулювання правового режиму воєнного стану. Акцентовано увагу на підзаконних нормативно-правових актах, що застосовуються спеціальними суб'єктами забезпечення цього правового режиму, а саме військовим командуванням та військовими адміністраціями.

Зроблено висновок, що підвищенню ефективності запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану сприяють імперативні методи управління. Досліджено зміни діючого законодавства в цій сфері.

Автором обґрунтовано систему інструментів адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану під якою запропоновано розуміти передбачену нормами адміністративного права систему адміністративно-правових засобів, заходів, способів, що застосовуються суб'єктами забезпечення правового режиму воєнного стану в межах своїх повноважень з метою забезпечення національної безпеки та оборони держави, захисту прав і свобод людини. До них здобувач відносить нормативно-правові акти, плани та фактичні дії. Наголошено та обґрунтовано, що ключова роль в запровадженні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану належить такому інструменту як план. З метою удосконалення адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану на рівні військового командування та військових адміністрацій запропоновано типовий План запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

Здобувачем розглянуто практична діяльність органів публічної влади щодо обмеження законних інтересів юридичних осіб в умовах правового

режиму воєнного стану. Акцентовано увагу на особливостях застосування такого заходу як примусове залучення виробничих, економічних та інших ресурсів вітчизняних підприємств всіх форм власності для потреб оборони. Зроблено висновок про те, що підтримка з боку держави функціонування таких юридичних осіб, обумовлена необхідністю утримання економіки країни в належному стані та фінансового забезпечення оборонних потреб держави в кризових ситуаціях.

Положення наукової новизни можуть бути використані для проведення наукових досліджень, удосконалення законодавства, що регламентують питання забезпечення національної безпеки та оборони, а також в освітній діяльності.

Повнота викладення основних результатів дисертації в наукових фахових виданнях. Основні результати дослідження викладено в п'яти наукових працях, опублікованих у наукових фахових юридичних виданнях України та у наукових виданнях інших держав, одинадцяти тезах доповідей і повідомлень на конференціях.

Дисертаційне дослідження виконане автором самостійно, сформульовані в ньому положення, висновки та пропозиції обґрунтовані на основі особистих досліджень та практичної діяльності автора. На використані для аргументації власних положень і висновків напрацювання інших вчених обов'язково робилися посилання.

Дисертацію оформлено відповідно до вимог МОН України. Встановлюючи значущість для науки і практики результатів дослідження, проведеного Д. Б. Ступаком, варто вказати, що воно вирішує наукову задачу, пов'язану із адміністративно-правовим забезпеченням правового режиму воєнного стану. Наведені в роботі пропозиції можуть слугувати удосконаленню законодавства України, особливо тієї його частини, яка стосується регуляторної, інструментальної та процедурної складових адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану в Україні.

Дискусійні положення дисертаційного дослідження. Безумовно позитивно оцінюючи дисертацію Ступака Дмитра Борисовича, доцільним є зупинитися на ряді її дискусійних положень.

1. Підрозділ 1.4 «Зарубіжний досвід адміністративно-правового забезпечення особливих правових режимів» передбачає аналіз законодавства Сполучених Штатів Америки, Німеччини, Франції, які містять адміністративно-правові норми, що регулюють особливі правові режими в цих державах. Автор зазначає, що в умовах ведення Україною оборонної війни високої інтенсивності, вважається за доцільне та необхідне використання досвіду запровадження особливих правових режимів у Франції та Німеччині. При цьому автор не розкриває в рамках зазначеного підрозділу кроки їх впровадження та реалізації в межах законодавства України.

2. Доцільно було б приділити більше уваги в підрозділі 2.2 (с. 97) питанню усунення ризиків наділення Президента України повноваженнями на одноосібне прийняття рішення щодо продовження правового режиму за виняткових обставин, а саме, у випадках, коли Верховна Рада України, з причин викликаних збройною агресією, не може здійснювати свої повноваження. Автор не надає пропозицій щодо зменшення ризику зловживання владою та гарантій контролю за забезпеченням конституційних прав громадян.

3. Вбачається дещо дискусійним питання співвідношення таких правових категорій як «адміністративно-правове регулювання» та «адміністративно-правове забезпечення» (с. 98). Автор розглядає адміністративно-правове регулювання правового режиму воєнного стану як елемент його адміністративно-правового забезпечення, в той же час здобувачем в дисертаційній роботі не розглянуті протилежні наукові погляди, дослідження чого підвищило б обґрунтування власної позиції.

Зазначене не впливає на позитивну оцінку виконаної роботи, підкреслює її новаторський характер та складність предмету наукового дослідження.

Аналіз роботи свідчить про вагомий особистий внесок здобувача в дисертаційне дослідження, зокрема формулювання авторських дефініцій і висловлення чітких позицій з окремих питань, що стало можливим, у тому числі завдяки особистому практичному досвіду здобутому під час професійної діяльності.

Отже, можна дійти висновку про те, що дисертація «Адміністративно-правове забезпечення правового режиму воєнного стану» є самостійною, творчою, завершеною працею, в результаті якої було отримано нові обґрунтовані висновки, що мають вагоме теоретико-прикладне значення, зокрема для підвищення ефективності діяльності Збройних Сил України в цьому питанні. Вона відповідає вимогам до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор – Ступак Дмитро Борисович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**доцент кафедри поліцейського права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент
13 травня 2024 року**

Таїсія КОРЖ-ІКАЄВА

Підпис Корж-Ікаєвої Т.Г. засвідчую:

**Перший проректор
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор
Заслужений юрист України
полковник поліції
13 травня 2024 року**

Станіслав ГУСАРЄВ